

intra-uterine galvanische behandeling bij de genoemde afwijking geeft.

CATHARINE VAN TUSSENBROEK.

Dr. T. E. W. FELTKAMP, *Leidraad bij de Fysisch-Clinische Diagnostiek*. (Haarlem, Erven F. BOHN, 1894, 153 blz., 70 figuren en een lithographische plaat).

Gevolg gevende aan een uitnoodiging der redactie leid ik dit werkje bij artsen en aanstaande artsen in met de mededeeling, dat zij hier te doen hebben met een boekje, waarin men zich snel oriënteert en dus spoedig tehuis gevoelt. Is het niet reeds de uitvoerige alphabetische index, dan is het zeker de indeeling in algemeene en speciëele diagnostiek, die ons in staat stelt, binnen enkele uren het geheel te kunnen overzien. Het heeft daarom ook meer van een *repetitorium*, hetzij als aide-mémoire van den student, bijv. korten tijd vóór eenig examen, hetzij als vraagbaak voor den arts bij het onderzoek van bloed, sputa, maaginhoud, urine, faeces, concrementen, bij het elektrisch onderzoek van spier of zenuw, bij het bacteriologisch onderzoek naar de meest bekende pathogene micro-organismen. Voor dit doel — waarbij men een voorafgaande nauwkeurige en zorgvuldige studie als praemisse stellen moet — is het boekje uiterst geschikt; met een enkel woord worden telkens onze herinneringsbeelden weer wakker gemaakt, en hij, die de fysische diagnostiek èn door mondeling onderricht èn uit handboeken, de clinische en chemische diagnostiek èn aan het ziekbed èn in het laboratorium zich heeft eigen gemaakt, zal later aan de korte wenken genoeg hebben, om zich de zaken helder voor te stellen.

Een „leidraad” bij het onderwijs durf ik het echter niet noemen; het woord onderwijs is dan ook voorzichtigheidshalve (?) door den Schrijver weggelaten. Naar mijn meening moeten aan een leidraad bij het onderwijs hogere eischen gesteld worden, waaraan men in een compendium niet voldoen kan. Weliswaar kan hieraan in een lateren druk voor een deel worden tegemoet gekomen, doch de beknoptheid van het boekje zal dan door eventuele omschrijvingen en ophelderingen te loor gaan.

In de tweede plaats maakt de korte wijze van zeggen hier en daar inbreuk op de duidelijkheid. Men leze bijv. op blz. 68 het schema der fysische teekenen bij aorta-gebreken: „Pols meestal atheromateus ver-„anderd, links en rechts ongelijk en niet synchronisch (afhankelijk van „den zetel van het aneurysma)” enz. Hij, die eenige aneurysmata gezien heeft en weet wat de Schrijver met deze adjectiva en met den tusschen haakjes geplaatsten zin bedoelt, begrijpt dezen passus uitnemend, doch de student leert hem òf mechanisch van buiten, òf zal den eersten keer de beteekenis van een en ander in een handboek moeten opzoeken. Van den anderen kant moeten alle twijfelachtige punten buiten be-

schouwing blijven. Zoo wordt de student bij het urine-onderzoek op een dwaalspoor geleid, doordien aan de nog altijd niet besliste vraag, aan welke kenteekenen nier-blaas-vaginaal enz. epitheel te herkennen zijn, een halve bladzijde gewijd is (blz. 101). Daarentegen weet hij bij het verrichten der HELLER'sche proef op eiwit (blz. 109) niet, in welke mate de urine verdund moet worden, wanneer deze zeer geconcentreerd is. Bij de kookproef laat wederom de duidelijkheid door de korthed te wenschen over; immers een zin als: „Er ontstaat (bij „koken der urine) een neerslag van eiwit en van kalk-phosphaat „(door dissociatie uit dicalcium-phosphaat ontstaan)” is voor eerst-beginnenden absoluut onbegrijpelijk.

Bij de phthisis pulmonum (blz. 50) had men ook gaarne het zoo uiterst dikwijls voorkomende „verzwakte” ademhalingsgeruisch in de toppen omschreven gezien. Wel spreekt de Schrijver van verscherpt vesiculair ademhalingsgeruisch, bronchiaal of verlengd exspirium (blz. 50), en op andere plaatsen van onbestemd ademhalingsgeruisch en van het omschrijven en detailleeren der gevonden afwijkingen (blz. 45), doch de eenvoudige begrippen versterking en verzwakking van het ademhalingsgeruisch (het laatste een zoo uiterst frequent gevolg van belemmerde voortgeleiding van het normale geruisch (blz. 43) door afwisseling van lagen normaal en geïnfilteerd of verdicht longweefsel) mist men op deze plaats ongaarne, omdat zij van evenveel gewicht te achten zijn bij de diagnostiek der beginnende phthisis pulmonum als de begrippen verscherpt, verlengd en gesaccadeerd ademhalingsgeruisch, en meermalen gemakkelijker vast te stellen zijn dan deze laatste, namelijk door eenvoudige vergelijking met de tegenovergestelde borsthelft.

Het best gelukt is het algemeen gedeelte, de opneming van den algemeenen status praesens, te achten, waaraan de 20 eerste bladzijden gewijd zijn, en dat getuigt van de groote gemakkelijheid, waarmede de Schrijver zich in de algemeene begrippen en kunsttermen bij de physische diagnostiek weet te bewegen. Men hoort hier den privaatsdocent zelve op zijnen cursus; de gedurende eenige jaren herhaalde oefening heeft hem hier bijzonderheden geleerd, waaraan menig practicus nauwelijks denkt, doch die student en geneesheer dagelijks te studeeren komen¹⁾.

Een goede lithographische plaat waarop eenige soorten coccen en bacillen, en een aantal in den tekst verspreide houtsneden illustreeren het in een net bandje gestoken werkje. ZEEHUISEN.

1) De komma-punt op blz. 6 zal bij een tweeden druk wel van regel 4 naar regel 2 verhuizen; zooals de zin daar nu staat, geeft hij aanleiding tot misverstand.